

**بررسی نقش نظارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
در ساماندهی بازار غیر متشکل پولی
(مطالعه موردی : صرافی های استان آذربایجان غربی)**

امیر پور معصوم^۱، مسعود قهرمانی^۲

چکیده

پژوهش حاضر در راستای تحقق اهداف بند ۱۹ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی (۱۳۹۲)، تبصره ی ۲ - ۲۵ سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه در چارچوب سند چشم انداز بیست ساله (۱۳۸۷)، و ماده ی ۴ سیاست های کلی نظام در بخش مالی (۱۳۸۳) می باشد، که با هدف کاربردی و از نوع توصیفی همبستگی است. روش گردآوری داده ها بصورت کتابخانه ای و میدانی است. داده های مورد نیاز از طریق پرسشنامه نظارت بانکی جمع آوری شد. جامعه آماری تحقیق، تعداد ۶۴ صرافی استان

۱. گروه آموزشی مدیریت دولتی، دانشکده ی ادبیات و علوم انسانی، واحد مهاباد، دانشگاه آزاد اسلامی، مهاباد ایران.
۲. گروه آموزش مدیریت دولتی، دانشکده ی ادبیات و علوم انسانی، واحد مهاباد، دانشگاه آزاد اسلامی، مهاباد ایران (مؤلف اصلی)
mhd472002@yahoo.com

آذربایجان غربی است که با استفاده از روش کل شماری، پرسشنامه ها بین آنها توزیع شد. برای تجزیه و تحلیل داده ها، از نرم افزار SPSS استفاده گردید. نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای حاکی از آن است که نظارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر مثبت و معنی داری دارد. همچنین، نتایج حاصل از آزمون فریدمن، مؤید آن است که بین ابعاد نظارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موثر بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) از دیدگاه کارکنان صرافی‌های استان آذربایجان غربی، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

کلید واژه: سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی، سیاست های کلی برنامه ی پنجم توسعه،

سیاست های کلی نظام در بخش مالی، نظارت بانک مرکزی، صرافی، بازار غیر متشکل پولی

مقدمه

نظارت بانکی موثر از جمله پیش شرط‌های اساسی برای حصول اطمینان از صحت عملکرد نظام اقتصادی کشور است. هدف اصلی نظارت بانکی، حفظ ثبات نظام مالی و افزایش اعتماد به آن از طریق کاهش ریسک برای سپرده‌گذاران و سایر بستانکاران است. از این رو نظارت در پی آن است تا اطمینان یابد بانک‌ها و موسسات اعتباری به شیوه‌ای ایمن و صحیح عمل نموده؛ در مقابله با ریسک‌های فرا روی خود، از سرمایه و ذخایر کافی برخوردارند. بانک مرکزی ج.ا.ا. که به موجب بند “ب” ماده ۱۱ قانون پولی و بانکی کشور (مصوب تیرماه سال ۱۳۵۱)، وظیفه نظارت بر بانک‌ها و موسسات اعتباری را برعهده دارد از اواخر دهه هفتاد شمسی و با بهره‌گیری از آخرین دستاوردهای مراکز و مجامع حرفه‌ای و تخصصی، رویکرد “نظارت مبتنی بر ریسک” را به عنوان رویکرد اصلی در نظارت بر بانک‌ها و موسسات اعتباری کشور برگزید و در این راستا ضمن تجدید ساختار سازمانی حوزه نظارت بر بانک‌ها، تدوین مقررات احتیاطی و تعمیق و گسترش ادبیات نوین بانکی در کشور را سرلوحه فعالیت‌های خود قرار داد.

بیان مساله

طی سال های گذشته ، سامان دهی بازار غیر متشکل پولی همواره یکی از اولویت های راهبردی بانک مرکزی به شمار رفته است و با آغاز سال ۱۳۹۱ فرآیند سامان بخشیدن به وضعیت موسسات و شرکت های تعاونی اعتباری با جدیت بیشتری دنبال شد. انجام بازرسی های متعدد، طراحی سامانه های نظارتی، برگزاری نشست ها و همایش های ادواری با نمایندگان موسسات و ترغیب آنان برای تغییر وضعیت حقوقی و اخذ موافقت اصولی از بانک مرکزی، هماهنگی با دستگاه های اجرایی برای جلوگیری از تبلیغات غیرمجاز موسسات و... تنها گوشه هایی از تلاش های بخش نظارتی بانک برای صیانت از سپرده های مردمی و برقراری ثبات و آرامش در فضای پولی و بانکی به شمار می آید. در بخش صرافی ها نیز بانک مرکزی تلاش هایی را برای رسیدن به این منظور انجام داده است که از آن جمله می توان در خصوص تمدید مجوز فعالیت صرافی ها که بالغ بر ۶۵۰ مورد بازرسی حضوری و بررسی اشاره کرد کهدر نهایت، منجر به تهیه و ارسال حدود ۳۳۲ مورد اعلام نظر در مورد نحوه فعالیت صرافان مجاز و تمدید یا عدم تمدید، تعلیق و یا ابطال مجوز آنان اقدام شده است. همچنین در طی سال گذشته بازرسان به استان های مختلف کشور اعزام و بازرسان مستقر در استان ها عملکرد کلیه صرافی ها را بررسی و گزارش نمودند. بررسی تجربیات متعدد جهانی و وطنی در رابطه با تلاش برای ساماندهی و ضابطه بندی بنگاه های پولی و اعتباری نشان می دهد که این فرآیند عمدتاً با تنش هایی اجتماعی و گاه نا آرامی هایی در افکار عمومی همراه بوده است، در کشور ما هم حافظه جمعی ما هنوز اتفاقات ناخوشایند تعطیلی صندوق های قرض الحسنه طه و محمد رسول الله را در اصفهان به خاطر دارد. اما تمام این تجارب چه در داخل و چه در خارج از کشور بر این مهم تاکید دارند که پیامدهای محتمل عملیات ساماندهی اصلاً نباید مجریان فرایند را در ادامه کار مردد و نا امید کند چرا که بی تردید ادامه روند پیش از ساماندهی ممکن است در کوتاه مدت بی مشکل باشد ولی با گذشت زمانی نه چندان طولانی، اثرات نامطلوب فعالیت چنین بنگاه هایی خود را ابتدا در بخش غیر واقعی و سپس در تمام اقتصاد نمایان می کند. با توجه به مطالب عنوان شده می توان به خوبی اهمیت نظارت بانک مرکزی را با توجه به قدرتی که در مقام نهادی قدرتمند که می تواند با وضع قوانین و مقررات مناسب در مقابل کژ روی های احتمالی بایستد که در صورت نبود چنین نهادی بازار غیر متشکل پولی تبدیل به فضای ناامن در سطح جامعه می شود و همین ایجاد این فضای نا امن در جامعه شرایطی را برای بعضی افراد فرصت طلب ایجاد می کند که بیشترین ضربه را به بدنه اقتصادی کشور وارد کنند، شود. بنابراین با این اوصاف مهمترین سوال این تحقیق به این صورت شکل می گیرد که آیا بانک مرکزی با نظارت خود در جهت ساماندهی بازار غیر متشکل پولی می تواند نقش داشته باشد یا نه؟

اهمیت و ضرورت پژوهش

در مفهوم نظارت می توان بیان داشت که ارائه یک تعریف مشخص در این زمینه به سادگی امکان پذیر نمی باشد، زیرا نظارت در برگیرنده زمینه های مختلفی از فعالیتهای پیچیده در جهان امروز می باشد. تعاریف موجود در زمینه مورد بحث بسیار متعدد است ولی به جرات می توان ابراز نمود که ثبات و سلامت موسسات مالی، تبعیت از مقررات و حفظ منافع سپرده گذاران، نکات مشترک تعاریف موجود می باشند. نظر به پیچیده بودن بافت موسسات مالی مدرن و نیاز همیشگی به تطبیق چارچوبی قانونی با تغییرات بنیادی و ابداعات، اغلب اوقات قانون گذاران، قدرت محدودی در زمینه تدوین مقررات به مسئولین نظارت و تنظیم فعالیت های موسسات مالی اعطا می نمایند.

اهمیت نظارت در زمینه مورد بحث از آنجاست که بانکها و موسسات مالی واسط میان پس انداز کنندگان و مصرف کنندگان نهایی مالی یا بطور کلی منابع پس انداز در جامعه می باشند. به عبارت دیگر بانکها و موسسات مالی و خصوصا صرافی ها، تنظیم کننده عمده مکانیزم پرداخت های جامعه نیز محسوب می شوند. در ضمن این فعالیتهای روی عرضه منابع پولی و اعتباری کشور تاثیر مستقیم دارد. (نجم آبادی، ۱۳۷۲) جلوگیری از سرایت اثرات زیانبار مشکلات و نارسائی های صرافی ها به بخش های دیگر جامعه از دیگر مواردی است که اهمیت نظارت بر صرافی ها را روشن تر می سازد. در این رابطه جهت نیل به اهداف سیاست پولی، صرافی ها همواره از طریق کنترل کلان اقتصادی مانند عملیات بازار باز، نرخ های بهره، سقف های اعتباری، کنترل های مستقیم و تسهیلات تنزیل مجدد، کنترل می شوند. بعلاوه مقررات احتیاطی یا کنترل های در سطح خرد مانند نسبت های نقدینگی و دارائی جاری همواره در این امر مورد استفاده قرار می گیرند (لوئی، ۱۹۹۱). لذا نظارت، عملکرد هر صرافی را در جهت کسب اطمینان از اینکه فعالیت آن مطابق با مقررات است، زیر نظر می گیرد. این امر به سلامت مالی هر صرافی و در نهایت به حفظ یک شبکه سالم و جلوگیری از بحران منجر می گردد.

مبحث دیگری که اهمیت نظارت را در زمان حاضر مطرح می نماید گام نهادن کشورهای در حال توسعه به مراحل آزاد سازی نرخ های بهره و انجام سایر تعدیلات اقتصادی است. تجربه کشورهای آمریکای لاتین در دو دهه اخیر نمایانگر آن است که قبل از ورود به مرحله آزاد سازی نرخ های بانکی، وجود دو شرط مهم و اساسی از جمله وجود ثبات اقتصادی و وجود نظارت بانکی کارآمد و قوی از ضروریات می باشد. بطور کلی وضع مقررات برای صرافی ها و نظارت بر چگونگی اجرای این مقررات توسط بانک مرکزی برای حصول به اهدافی همچون گسترش خدمات مالی قابل اطمینان و وسیع جهت پاسخگویی به نیاز اقتصادی، حصول اطمینان از این که صرافیها در برابر نیازها و شکایات مشتریان،

کارآمد قابل اطمینان و تاثیر پذیر هستند. کسب اطمینان از اینکه فعالیت صرافی با استانداردهای مهم موجود هماهنگ می باشد، و حصول اطمینان از اینکه عملکرد صرافی ها مطابق با سیاست پولی و اعتباری است. (سنگ، ۱۹۹۰)

انطباق پژوهش با سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی، سیاست های کلی برنامه ی پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، و سیاست های کلی نظام در بخش مالی

پژوهش حاضر، منطبق با بند ۱۹ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی است که در ۱۳۹۲/۱۱/۲۹ از جانب رهبر معظم انقلاب اسلامی به روسای قوای سه گانه و رئیس مجمع مصلحت نظام ابلاغ شد که عبارت است از: شفاف سازی اقتصاد و سالم سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت ها، و زمینه های فسادزا در حوزه های پولی، تجاری و ارزی ... (<http://farsi.khamenei.ir>). نیز در تبصره ۲-۲۵ ابلاغیه ی ۱۳۸۷/۱۰/۲۱ سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه در چارچوب سند چشم انداز بیست ساله، ایجاد ساختارهای مناسب برای ایفای وظایف حاکمیتی (سیاست گذاری، هدایت و نظارت) در بخش رشد مناسب اقتصادی مد نظر قرار گرفته است. همچنین، در ماده ی ۴ سیاست های کلی نظام در بخش مالی مصوبه ۱۳۸۳/۱۰/۱۲ مجمع تشخیص مصلحت نظام بیان شده است که: ساماندهی، گسترش و ارتقاء بازار مالی ایران (سرمایه، پول و بیمه) با تاکید بر کارایی، شفافیت سلامت، با بهره مندی از فناوری های نوین، همچنین ایجاد اعتماد و حمایت از سرمایه گذاران و موسسات فعال در بازارهای مالی با حفظ مسئولیت پذیری آنان، تشویق رقابت و ابتکارات، پیشگیری از وقوع بحران ها و مقابله با تخلف های حقوقی و کیفری مالی. ([http:// maslahat.ir](http://maslahat.ir))

اهداف پژوهش

عمده ترین هدف این تحقیق تعیین نقش بانک مرکزی در ساماندهی بازار غیر متشکل پولی است. به عبارتی دیگر در این تحقیق در پی آن هستیم که مشخص کنیم بانک مرکزی از کدام طریق می تواند بهترین نقش را در ساماندهی بازار غیر متشکل پولی داشته باشد که برای رسیدن به این منظور اهداف، استقلال، اختیارات، شفافیت و همکاری، صدور مجوز و ساختار مالکیت، مقررات و الزامات احتیاطی، روش های نظارت بانکی مستمر، حسابداری و افشا، اختیارات ناظران در زمینه اقدامات اصلاحی و ترمیمی و نهایتاً نظارت بانکی یکپارچه و برون مرزی نیز برای روشن شدن این موضوع مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

سؤال های پژوهش

سؤال اصلی: آیا بین نظارت بانک مرکزی ج.ا.ا و ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر معنی داری وجود دارد؟

سئوالات فرعی:

- ۱- آیا اهداف، استقلال، اختیارات، شفافیت و همکاری بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد؟
- ۲- آیا صدور مجوز و ساختار مالکیت بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد؟
- ۳- آیا مقررات و الزامات احتیاطی بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد؟
- ۴- آیا روش های نظارت بانکی مستمر بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد؟
- ۵- آیا حسابداری و افشا بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد؟
- ۶- آیا اختیارات ناظران در زمینه انجام اقدامات اصلاحی بر ترمیمی و ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد؟
- ۷- آیا نظارت بانکی یکپارچه بر برون مرزی و ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد؟

فرضیه های پژوهش

فرضیه اصلی: نظارت بانک مرکزی ج.ا.ا بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر معنی داری دارد.

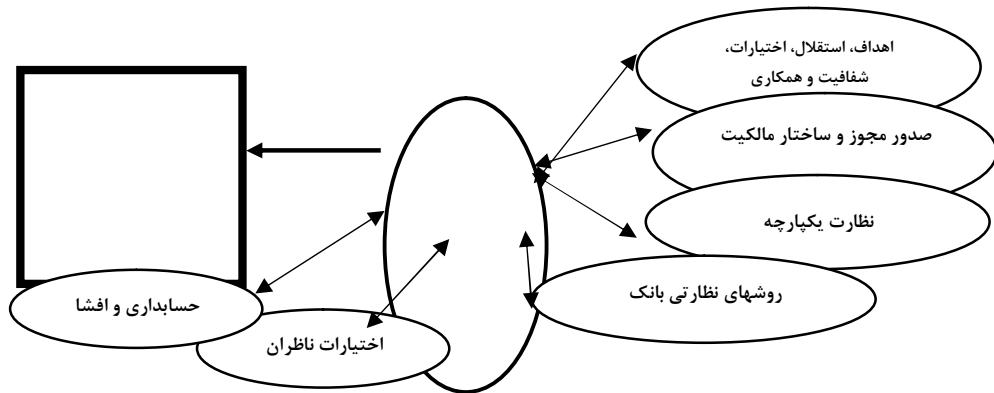
فرضیه های فرعی:

- ۱- اهداف، استقلال، اختیارات، شفافیت بر همکاری و ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد.
- ۲- صدور مجوز و ساختار مالکیت بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد.
- ۳- مقررات و الزامات احتیاطی بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد.
- ۴- روش های نظارت بانکی مستمر بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد.
- ۵- حسابداری و افشا بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد.

- ۶- اختیارات ناظران در زمینه انجام اقدامات اصلاحی بر ترمیمی و ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد.
- ۷- نظارت بانکی یکپارچه و برون مرزی بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی ها) تاثیر دارد.

چهارچوب نظری پژوهش

حمایت دولت، مجلس، قوه قضائیه و سایر نهادها از ساماندهی موسسه‌های پولی غیر متشکل، می‌تواند به تداوم آرامش و ثبات در بازارها کمک کند و بخش مهمی از مشکلات موجود در بازار پول را از میان بردارد. می‌توان انتظار داشت ضمن ارتقای انضباط پولی در بازار و در پرداخت سود و تسهیلات، در مجموع به تعادل بازار و اقتصاد کمک شود. همچنین در این همکاری، کسب و کار شبکه بانکی رونق مناسب‌تری پیدا خواهد کرد و چشم‌انداز روشن‌تری برای کسب و کار فعالان اقتصادی و مردم ایجاد می‌شود. مهمترین تأثیر این اقدام در سطح ملی این است که جریان منابع مالی به سمت تولید و تکمیل واحدهای تولیدی نیمه تمام هدایت می‌شود و از سوی دیگر بخش بزرگی از فعالیت‌های سفته بازانه در بازار پول تحت مدیریت مقام‌های پولی قرار می‌گیرد.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای پژوهش

اهداف، استقلال، اختیارات، شفافیت و همکاری: یک سیستم موثر نظارت بانکی برای هر مرجعی که درگیر نظارت بر بانکها است، اهداف و مسئولیتهای مشخصی دارد. هر یک از این مراجع می بایست از استقلال عملیاتی، فرآیندهای شفاف، حاکمیت موثر و منابع کافی برخوردار بوده و در قبال انجام وظایف خویش پاسخگو باشد. همچنین وجود یکپارچه و مناسب قانونی برای نظارت بانکی ضروری است.

صدور مجوز و ساختار: لازم است فعالیتهای مجاز موسساتی که دارای مجوز فعالیت هستند و به عنوان بانک تحت نظارت قرار می گیرند، به طور واضح تعریف شده؛ استفاده از کلمه بانک در عناوین موسسات، تا آنجا که ممکن است تحت کنترل باشد.

مقررات و الزامات احتیاطی: به منظور پیشگیری از سوء استفاده های ناشی از مقدار منابع تخصیص یافته به اشخاص وابسته (در ارقام بالا و زیر خط ترازنامه) و جهت لحاظ نمودن تضاد منافع، ناظران بانکی باید الزامات مناسبی را برای بانکها تعیین نمایند. الزاماتی مبنی بر اینکه ارائه منابع از سوی بانکها به افراد و شرکتهای وابسته، مبتنی بر روابط غیر شخصی و تحت نظارت موثر بوده؛ جهت کنترل یا کاهش ریسکهای مزبور، تمهیدات مناسب نیز اندیشیده شده است و چنین منابعی، براساس خط مشی ها و فرآیندهای استاندارد به ثبت می رسند.

نظارت بانکی مستمر: ناظران بانکی باید مطمئن شوند که بانکها دارای کنترلهای داخلی مناسبی هستند که متناسب با اندازه و پیچیدگی فعالیت آنها می باشند.

حسابداری افشا: ناظران بانکی می بایست مطمئن شوند که هر بانک سوابق کافی از فعالیتهای خود نگهداری می کند. سوابقی که براساس خط مشی ها و روشهای حسابداری ایست که مقبولیت گسترده بین المللی دارند. علاوه بر این، باید این اطمینان حاصل شود که بانک نسبت به انتشار منظم اطلاعاتی که وضعیت مالی و سودآوری آنها به طور کامل منعکس می نمایند، اقدام می کند.

اختیارات ناظران در زمینه انجام اقدامات اصلاحی و ترمیمی: لازم است ناظران بانکی، گستره مناسبی از ابزارهای نظارتی را در اختیار داشته باشند تا نسبت به انجام به موقع اقدامات اصلاحی اقدام نمایند. در صورت لزوم، این امر می بایست شامل توانائی ناظران در ابطال مجوز بانکی یا پیشنهاد لغو آن باشد.

نظارت بانکی یکپارچه و برون مرزی: یکی از عوامل ضروری نظارت بانکی این است که ناظران، گروه بانکی را به صورت یکپارچه تحت نظارت قرار دهند این امر می تواند از طریق نظارت کافی و در صورت

لزوم، بکارگیری ضوابط احتیاطی برای کلیه جوانب عملیات جهانی انجام شده توسط گروه مزبور صورت پذیرد.

مبانی نظری و پیشینه ی پژوهش

ساماندهی بازار غیر متشکل پولی

طی سال های گذشته ، ساماندهی بازار غیر متشکل پولی همواره یکی از اولویت های راهبردی بانک مرکزی به شمار رفته است و با آغاز سال ۱۳۹۱ فرآیند سامان بخشیدن به وضعیت موسسات و شرکت های تعاونی اعتباری با جدیت بیشتری دنبال شد. به گزارش روابط عمومی بانک مرکزی، انجام بازرسی های متعدد ، طراحی سامانه های نظارتی، برگزاری نشست ها و همایش های ادواری با نمایندگان موسسات و ترغیب آنان برای تغییر وضعیت حقوقی و اخذ موافقت اصولی از بانک مرکزی، هماهنگی با دستگاه های اجرایی برای جلوگیری از تبلیغات غیرمجاز موسسات و... تنها گوشه هایی از تلاش های بخش نظارتی بانک برای صیانت از سپرده های مردمی و برقراری ثبات و آرامش در فضای پولی و بانکی به شمار می آید (سکاران، ۱۳۸۱). در زیر به مهمترین تلاش های بخش نظارتی بانک مرکزی برای سامان دهی بازار غیرمتشکل پولی اشاره شده است:

صندوق های قرض الحسنه

در ارتباط با صندوق های قرض الحسنه ذکر این سابقه مفید خواهد بود که با افزایش تعداد این صندوق ها و بروز اشکالات اساسی و ساختاری و سوء عملکرد مدیران آنان، هیأت محترم وزیران در سال ۱۳۶۳ مسئولیت ساماندهی این دسته از موسسات بازار غیرمتشکل را به بانک مرکزی محول کرد. لیکن در سال ۱۳۷۰ مجدداً مسئولیت صدور مجوز فعالیت برای صندوق های قرض الحسنه را به نیروی انتظامی تفویض نمود. در سال ۱۳۸۳ با تصویب قانون تنظیم بازار غیر متشکل پولی مجدداً "مسئولیت نظارت بر صندوق های قرض الحسنه به بانک مرکزی محول شد اما به دلیل عدم تصویب دستورالعمل اجرایی، نیروی انتظامی تا سال ۱۳۸۸ و حتی در سال ۸۹ نیز اقدام به تمدید مجوزهای صادره می نمود و به دلیل عملکرد ضعیف و نامطلوب برخی از مدیران صندوق های قرض الحسنه و سوء استفاده از سپرده های مردمی و به خطر انداختن سپرده های آنها از طریق انجام عملیات مالی و اقتصادی غیرمجاز در نهایت، هیأت محترم وزیران طی مصوبه ای در تاریخ ۱۳۸۱/۱۱/۹ مسئولیت نظارت و ساماندهی صندوق های قرض الحسنه را به بانک مرکزی محول نموده بود.

براساس اعلام نیروی انتظامی در جلسه مورخ ۱۳۸۹/۶/۳۰ که در ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی برگزار شد، از سوی این نهاد انتظامی تعداد ۳۵۰۰ مجوز فعالیت برای صندوق‌های قرض‌الحسنه صادر گردیده که با این وصف تعداد شعب آنان به ۸۰۰۰ واحد می‌رسد. همچنین حدود بیش از ۱۵۰۰ فقره درخواست صدور مجوز فعالیت به اداره مجوزهای بانکی بانک مرکزی واصل شده که از این تعداد ۲۲ صندوق قرض‌الحسنه موفق به اخذ مجوز فعالیت شده‌اند. از صندوق‌های قرض‌الحسنه دارای مجوز تاکنون مبلغ ۱۱۵/۶۴۸ میلیون ریال سپرده قانونی اخذ گردیده است. همچنین نسبت به اخذ سپرده قانونی از دیگر صندوق‌های قرض‌الحسنه دارای مجوز اقدام خواهد شد. در راستای سامان‌دهی این دسته از فعالان بازار غیر متشکل پولی، نرم‌افزار یکپارچه شفق (شبکه فراگیر صندوق‌های قرض‌الحسنه) برای کنترل کلیه صندوق‌های قرض‌الحسنه کشور تهیه شده و در حال حاضر به صورت آزمایشی در چند صندوق قرض‌الحسنه نصب گردیده است و پس از نهایی شدن و فعالیت در فضای Web امکانات ویژه‌ای در اختیار بانک مرکزی قرار خواهد داد و پس از نصب سامانه مذکور امکان اعمال نظارت موثر از فرآیند عملکرد صندوق‌های قرض‌الحسنه به صورت آنی ایجاد شد. (ماجدی، ۱۳۶۷)

صرافی‌ها

بانک مرکزی در خصوص تمدید مجوز فعالیت صرافی‌ها بالغ بر ۶۵۰ مورد بازرسی حضوری و بررسی عملکرد اینگونه صرافیها را انجام داده که در نهایت، منجر به تهیه و ارسال بیش از ۳۳۲ مورد اعلام نظر در مورد نحوه فعالیت صرافان مجاز و تمدید یا عدم تمدید، تعلیق و یا ابطال مجوز آنان اقدام شده است. همچنین در طی سال گذشته بازرسان به استانهای مختلف کشور اعزام و یا بازرسان مستقر در استانها عملکرد کلیه صرافی‌ها را بررسی و گزارش نمودند. به طور کلی می‌توان طی سالهای ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ گزارشات تحلیلی زیادی در خصوص فعالیت ارزی و صرافی ارائه نمود که اهم آن عبارتند از:

- ✓ بررسی حضوری وضعیت بازار ارزی و ارائه گزارش در مورد صرافی‌ها
- ✓ فعالیت غیر قانونی صرافان غیر مجاز و ارائه راهکار مربوطه
- ✓ انباشت اسکناس‌های رایج ایران در کشورهای زیارتی و سیاحتی و ارائه راهکار مربوطه
- ✓ تهیه گزارش در مورد شرکتهای فعال فارکس در ایران
- ✓ تهیه گزارش تحلیلی در خصوص لزوم ایجاد اتحادیه کشوری یا کانون صرافان ایران در سه مرحله

- ✓ تهیه گزارش در خصوص لزوم ایجاد و تهیه نرم افزار حسابداری یکپارچه در سه مرحله
- ✓ تهیه و تنظیم گزارش های مختلف در زمینه فعالیت های ارزی صرافان مجاز و غیر مجاز در پنج مرحله

گفتنی است گزارشات کارشناسی تهیه شده در خصوص سامانه سنا (سامانه نظارت ارز بانک مرکزی) موضوعات مختلفی از جمله مشکلات موجود سامانه، موضوع انتقال سرورها به بانک مرکزی ، ... به انضمام نامه های کثیری به ادارات مختلف بانک (از جمله ادارات نرم افزار ، سخت افزار و....) به منظور هماهنگی و برطرف نمودن برخی مشکلات را در بر می گیرد. تعداد صرافی های معرفی شده به گروه جهت نصب سامانه سنا و انجام راهنمایی لازم در سال ۱۳۹۱ حدود ۱۰۰ صرافی بوده و در سال ۱۳۹۲ شامل تمامی صرافی های مجاز به تعداد ۷۱۲ صرافی است. (همان منبع)

شرکت های لیزینگ

آخرین عضو فعال در بازار غیر متشکل پولی، شرکت های لیزینگ هستند. این شرکت ها عمدتاً در استان تهران مستقر بوده و به بانک ها، شرکت های خودروسازی و شرکت های سرمایه گذاری وابسته اند. طبق اعلام آخرین آمار بیش از ۳۰۰ شرکت لیزینگ در اداره ثبت شرکت ها ثبت گردیده که بیش از ۹۰ درصد از این شرکت ها در تهران مستقر و در حال فعالیت می باشند. به منظور سامان دهی شرکت های مذکور در سال ۸۶ طی یک فراخوان عمومی از کلیه شرکت های لیزینگ دعوت به عمل آمد تا به بانک مرکزی مراجعه و ضمن تکمیل فرم های مربوطه اقدام به اخذ مجوز نمایند. در راستای فراخوان عمومی، کار اجرایی این بانک شروع و بازرسی از حسابها و عملیات آنها در دستور کار بازرسان این بانک قرار گرفت (همان منبع).

اصول اساسی نظارت بانکی موثر (اصول اساسی کمیته بال)

۱- این سند، نسخه تجدید نظر شده "اصول اساسی برای نظارت بانکی موثر" است که کمیته نظارت بانکی بال (کمیته^۱) آنرا برای اولین بار در سپتامبر سال ۱۹۹۷ میلادی منتشر نمود. کشورهای مختلف از این سند و نیز سند "متدولوژی اصول اساسی ۳ و ۴ به عنوان معیاری برای ارزیابی کیفیت سیستمهای نظارتی خود و شناسایی اقداماتی که لازم است در آینده انجام دهند تا به سطح پایه ای^۲ از شیوه های موثر نظارتی دستیابند؛ استفاده می کنند. تجربه نشان داده است که خود ارزیابی های انجام

1-Core Principles Methodology.

2-Baseline Level

شده در مورد میزان انطباق کشورها با اصول اساسی مذکور برای مراجع ذیربط سودمند بوده است به خصوص در زمینه شناسایی نارساییهای مقرراتی و نظارتی و تدوین اولویتهای در پرداختن به آنها. تجدید نظر در اصول اساسی کمیته بال، دلیل دیگری است که نشان می دهد کشورهای مختلف، چنین ارزیابیهایی را انجام میدهند. همچنین صندوق بین المللی پول و بانک جهانی در متن "برنامه ارزیابی بخش مالی"، از اصول اساسی مزبور جهت ارزیابی نظامها و شیوههای نظارت بانکی کشورها استفاده نموده اند. لیکن از سال ۱۹۹۷ میلادی تاکنون، تغییرات مهمی در مقررات بانکی به وقوع پیوسته و با اجرای اصول اساسی در یکایک کشورها، تجارب بیشتری به دست آمده است. ضمن آنکه موضوعات و دیدگاههای مقرراتی جدیدی مطرح و برخی خلاهای مقرراتی آشکار شده است که این امر، اغلب به انتشار مقالاتی جدید از سوی کمیته انجامیده است. این تحولات، به روز آوری اصول اساسی و متدولوژی ارزیابی آنرا ضروری می نمود.

۲- در بازبینی کنونی اصول اساسی و متدولوژی آن، کمیته بال بسیار مایل بود تا از پیوستگی و قیاس پذیری این سند با چارچوب منتشر شده در سال ۱۹۹۷ میلادی اطمینان یابد. چارچوب ارائه شده در سال ۱۹۹۷ میلادی، به خوبی عمل کرده است و به آن عنوان چارچوبی نگریسته می شود که از آزمون زمان، سر بلند بیرون آمده است. بنا بر این هدف این نبوده است که اصول اساسی را مجدداً از اول نوشت بلکه قصد بر آن بوده است تا بر روی حوزه هایی تمرکز که جهت اطمینان از تداوم مناسب آنها، به انجام تعدیلاتی در چارچوب کنونی نیاز بوده است. این ارزیابی به هیچ وجه بر آن نیست تا اعتبار کار قبلی انجام شده، ارزیابی های کشوری و برنامه های اصلاحی مبتنی بر چارچوب سال ۱۹۹۷ میلادی را زیر سوال ببرد.

۳- هدف دیگر از انجام بازبینی حاضر این است که در صورت امکان، همخوانی اصول اساسی با استانداردهای مشابه مربوط به اوراق بهادار و بیمه و نیز با استانداردهای مربوط به پولشویی و شفافیت را افزایش دهد. هر چند برای تمرکز بر روی حوزه های مهم ریسک و اولویتهای نظارتی، اصول اساسی بخشی نیز طراحی شده اند. اصولی که از بخشی به بخش دیگر فرق داشته و تفاوتهای طبیعی را در نظر می گیرند.

۴- در انجام این بازبینی، کمیته بال ضمن اینکه همکاری نزدیکی با "گروه رابط اصول اساسی"^۱ داشت، اقدامات خود را براساس کار این گروه استوار نمود. کارگروهی که به طور منظم نمایندگان ارشد کشورهای عضو کمیته، مراجع نظارتی کشورهای غیر عضو گروه ۱۰، صندوق بین المللی پول و بانک جهانی را گرد هم می آورد. در خلال تهیه پیشنویس های اولیه، کمیته مزبور اقدام به تبادل نظر با

دیگر مجامع بین المللی فعال در زمینه تدوین استانداردها نمود. مجامعی همچون "انجمن بین المللی ناظران بیمه"^۱، "سازمان بین المللی کمیسیونهای اوراق بهادار"^۲، "گروه ویژه اقدام مالی"^۳ و "کمیته نظامهای پرداخت و تسویه"^۴. همچنین از گروههای منطقه ای بانکی نیز دعوت شد تا نقطه نظرات خود را اعلام نمایند. قبل از نهایی کردن متن حاضر، کمیته بال در اقدامی گسترده و فراگیر، اقدام به جمع آوری نقطه نظرات مشورتی مراجع نظارتی کشورها، بانکهای مرکزی، انجمنهای بین المللی تجارت، محافل آکادمیک و دیگر اشخاص علاقمند نمود (بانک مرکزی، ۱۳۸۰).

اصل ۱-اهداف، استقلال، اختیارات، شفافیت و همکاری:

یک سیستم موثر نظارت بانکی برای هر مرجعی که درگیر نظارت بر بانکها است، اهداف و مسئولیتهای مشخصی دارد. هر یک از این مراجع می بایست از استقلال عملیاتی، فرآیندهای شفاف، حاکمیت موثر و منابع کافی برخوردار بوده و در قبال انجام وظایف خویش پاسخگو باشد. همچنین وجود یک چارچوب مناسب قانونی برای نظارت بانکی ضروری است. چارچوبی که شامل موادی در خصوص صدور مجوز برای موسسات بانکی و نظارت مستمر بر آنها بوده، اختیاراتی را برای بررسی میزان انطباق عملکرد بانکها با قوانین و نیز صحت و سلامتی آن تفویض نموده و شامل حمایت های قانونی از ناظران باشد. تمهیدات لازم برای تبادل اطلاعات بین ناظران و حفظ جنبه های محرمانه اینگونه اطلاعات نیز به نوبه خود می بایست لحاظ گردد.

اصل ۲-فعالیت های مجاز:

لازم است فعالیتهای مجاز موسساتی که دارای مجوز فعالیت هستند و به عنوان بانک تحت نظارت قرار می گیرند، به طور واضح تعریف شده؛ استفاده از کلمه بانک در عناوین موسسات، تا آنجا که ممکن است تحت کنترل باشد.

اصل ۳-معیارهای صدور مجوز:

مرجع صادر کننده مجوز می بایست از این اختیار برخوردار باشد که معیارهایی را تعیین نموده؛ نسبت به رد درخواست هایی که منطبق با معیارهای مزبور نیستند، اقدام نماید. فرآیند صدور مجوز می بایست حداقل، موارد ذیل را شامل شود:

ارزیابی ساختار مالکیت و حاکمیت بانک و نیز گروه دربرگیرنده آن، شامل صلاحیت و شایستگی اعضای هیات مدیره و مدیریت ارشد، برنامه استراتژیک و عملیاتی آن، کنترل های داخلی و مدیریت ریسک، و

1-International Association of Insurance Supervisors (IAIS).

2-International Organization of Securities Commissions (IOSCO).

3-The Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF)

4-The Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS)

پیش بینی وضعیت مالی آن در آینده شامل سرمایه پایه . در صورتی که مالک پیشنهادی یا سازمان مرکزی آن یک بانک خارجی است، باید موافقت اولیه مراجع نظارتی کشور مبداء نیز اخذ شود.

اصل ۴- انتقال بخش عمده ای از مالکیت:

لازم است ناظر بانکی از این اختیار برخوردار باشد که به بررسی و رد هر گونه طرحی بپردازد که مستلزم انتقال بخش عمده ای از مالکیت یا کنترل منافع مستقیم یا غیر مستقیم در بانکهای موجود به سایر اشخاص است.

اصل ۵- خریدهای عمده:

ناظر بانکی باید از این اختیار برخوردار باشد که سرمایه گذاری ها یا خریدهای عمده یک بانک را بر اساس معیارهای تعیین شده بررسی نماید . این امر شامل ایجاد عملیات برون مرزی و تأیید این موضوع است که ساختارها یا ارتباطات شرکتی، بانک را در معرض ریسک های ناخواسته قرار نداده یا مانع از نظارت کارآمد نمی شوند.

اصل ۶- کفایت سرمایه:

ناظران بانکی می بایست نسبت به تعیین الزامات احتیاطی و حداقل مناسبی از کفایت سرمایه برای بانکها اقدام نمایند . این الزامات باید به انعکاس ریسک هایی بپردازند که بانکها متقبل آنها شده و اجزای سرمایه را با توجه به قابلیت آنها در جذب زیانها، تعریف نمایند . حداقل برای بانکهایی که در عرصه بین المللی فعال هستند، این الزامات نباید از آنچه که در الزامات ذیربط بال معین شده است، کمتر باشند.

اصل ۷- فرآیند مدیریت ریسک:

ناظران بانکی می بایست مطمئن شوند که بانکها و گروههای بانکی جهت شناسایی، ارزیابی، نظارت و کنترل یا کاهش تمامی ریسک های مهم و نیز ارزیابی کلی میزان کفایت سرمایه آنها در رابطه با وضعیت ریسکی که از آن برخوردارند، دارای فرآیند جامعی از مدیریت ریسک (شامل نظارت هیات مدیره و مدیریت ارشد) هستند. این فرآیندها می بایست متناسب با اندازه و پیچیدگی موسسه مزبور باشند.

اصل ۸- ریسک اعتباری:

ناظران بانکی باید اطمینان یابند که بانکها دارای فرآیند مدیریت ریسک اعتباری ای هستند که در آن وضعیت ریسک موسسه منظور شده است و برای شناسایی، اندازه گیری، نظارت و کنترل ریسک

اعتباری (از جمله ریسک طرف مقابل^۱)، خط مشی ها و فرآیندهای احتیاطی لازم تعبیه شده است. این موضوع شامل اعطای وامها و انجام سرمایه گذاری ها، ارزیابی کیفیت آنها و نیز مدیریت مستمر پرتفوی وام و سرمایه گذاری می شود.

اصل ۹- داراییهای مساله دار^۲، ذخائر و اندوخته ها:

ناظران بانکی می بایست قانع شوند که بانکها برای مدیریت داراییهای مساله دار و ارزیابی میزان کفایت ذخایر و اندوخته ها؛ سیاستها و فرآیندهای مناسبی را ایجاد نموده و به آنها پایبند هستند.

اصل ۱۰- حدود تعیین شده برای مقدار منابع عمده:

ناظران بانکی می بایست مطمئن شوند که بانکها دارای سیاستها و فرآیندهایی هستند که مدیریت را قادر به شناسایی و مدیریت نقاط تمرکز پرتفوی می نماید. ناظران با تعیین حدود احتیاطی می بایست از تمرکز منابع بانک^۳ بر روی یک مشتری واحد^۴ یا گروههایی از مشتریان مرتبط با یکدیگر^۵، جلوگیری نمایند.

اصل ۱۱- مقدار منابع تخصیص یافته به اشخاص وابسته:

به منظور پیشگیری از سوء استفاده های ناشی از مقدار منابع تخصیص یافته به اشخاص وابسته (در ارقام بالا و زیر خط ترازنامه) و جهت لحاظ نمودن تضاد منافع، ناظران بانکی باید الزامات مناسبی را برای بانکها تعیین نمایند. الزاماتی مبنی بر این که ارائه منابع از سوی بانکها به افراد و شرکت های وابسته، مبتنی بر روابط غیر شخصی و تحت نظارت موثر بوده؛ جهت کنترل یا کاهش ریسک های مزبور، تمهیدات مناسب نیز اندیشیده شده است و چنین منابعی، براساس خط مشی ها و فرآیندهای استاندارد به ثبت می رسند.

اصل ۱۲- ریسک های کشوری و انتقال وجوه:

ناظران می بایست مطمئن شوند که بانکها جهت شناسایی، اندازه گیری، نظارت و کنترل ریسک کشوری و ریسک انتقال وجوه در اعطای وامهای بین المللی و فعالیتهای سرمایه گذاری خود، و نیز به منظور حفظ ذخایر و اندوخته های مکفی جهت پوشش این قبیل ریسک ها، دارای سیاستها و فرآیندهای مناسبی می باشند.

1 -Counterparty risk

2 -Problem assets

3 -Exposures

4-Single Counterparty

5 -Connected Counterparties.

اصل ۱۳-ریسک های بازار:

ناظران بانکی می بایست از این موضوع اطمینان حاصل نمایند که بانکها دارای سیاستها و فرآیندهایی هستند که به طور دقیق ریسک های بازار را مورد شناسائی، سنجش، نظارت و کنترل قرار می دهند. در صورت لزوم، ناظران باید از اختیارات لازم جهت وضع محدودیتهای خاص و یا تعیین سرمایه ویژه ۱ بیشتری جهت پوشش مقدار منابعی که در معرض ریسک بازار قرار دارند برخوردار باشند.

اصل ۱۴-ریسک نقدینگی:

ناظران باید اطمینان یابند که بانکها دارای یک استراتژی مدیریت نقدینگی هستند که در آن، وضعیت ریسک موسسه منظور شده است و برای شناسایی، اندازه گیری، نظارت و کنترل ریسک نقدینگی و مدیریت روزانه آن، دارای خط مشی ها و فرآیندهای احتیاطی لازم هستند. ناظران می بایست بانکها را ملزم نمایند که برای اداره امور مشکلات مربوط به نقدینگی، دارای برنامه های احتیاطی لازم باشند.

اصل ۱۵-ریسک عملیاتی:

ناظران بانکی می بایست مطمئن شوند که بانکها جهت شناسایی، ارزیابی، نظارت و کنترل / کاهش ریسک عملیاتی، دارای سیاستها و فرآیندهای مدیریت ریسک می باشند. لازم است سیاستها و فرآیندهای مزبور متناسب با اندازه و پیچیدگی بانک مورد نظر باشند.

اصل ۱۶-ریسک نرخ بهره در دفتر بانکی:

ناظران باید اطمینان یابند که بانکها جهت شناسایی، اندازه گیری، نظارت و کنترل ریسک نرخ بهره در دفتر بانکی؛ دارای نظامهای موثر و مناسبی هستند. این امر شامل راهبردی می شود که به خوبی تعریف شده است و پس از تصویب هیات مدیره، توسط مدیریت ارشد به اجرا در می آید. این موارد می بایست متناسب با اندازه و پیچیدگی چنین ریسکی باشند.

اصل ۱۷-کنترل داخلی و حسابرسی:

ناظران بانکی باید مطمئن شوند که بانکها دارای کنترلهای داخلی مناسبی هستند که متناسب با اندازه و پیچیدگی فعالیت آنها می باشند. این کنترلها می بایست موارد ذیل را در برگیرد:

- ✓ ترتیبات مشخصی برای تفویض اختیار و مسئولیت؛
- ✓ تفکیک وظایف تعهد آور بانک، پرداخت وجوه، و حسابداری
- ✓ داراییها و بدهیها از یکدیگر؛
- ✓ رفع مغایرت از این فرآیندها؛
- ✓ محافظت از اموال بانک؛
- ✓ و حسابرسی مناسب و مستقل داخلی و وظایف تطبیقی جهت

✓ آزمون میزان پایبندی به این کنترلها و نیز به قوانین و مقررات ذیربط.

اصل ۱۸- سوء استفاده از خدمات مالی:

ناظران باید اطمینان یابند که بانکها دارای سیاستها و فرآیندهای مکفی و مناسبی از جمله مقررات صریح مربوط به "شناخت مشتری" هستند که معیارهای عالی اخلاقی و حرفهای را در بخش مالی ارتقاء بخشیده و مانع از سوء استفاده عمدی یا سهوی از بانک جهت انجام فعالیتهای جنایی می شوند.

اصل ۱۹- رویکرد نظارتی:

برخورداری از یک نظام موثر نظارت بانکی مستلزم آن است که ناظران بانکی درک جامعی از عملیات یکایک بانکها و گروههای بانکی داشته؛ آن را توسعه دهند. همچنین آنها باید چنین شناختی را نیز از کلیت نظام بانکی داشته باشند. شناختی که بر روی ایمنی و سلامت بانکها و نیز ثبات نظام بانکی متمرکز باشد.

اصل ۲۰- فنون نظارتی:

یک سیستم نظارت بانکی موثر می بایست مشتمل بر نظارت حضوری و غیر حضوری و تماسهای منظم با مدیریت بانک باشد.

اصل ۲۱- گزارشگری نظارتی:

ناظران بانکی باید دارای ابزارهایی باشند که به وسیله آنها، گزارشهای احتیاطی و اطلاعات آماری را به هر دو صورت انفرادی و تلفیقی از بانکها جمع آوری نموده و آنها را مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار دهند. همچنین آنها باید ابزارهایی را جهت ارزیابی مستقل این گزارشها یا از طریق بررسیهای حضوری و یا توسط متخصصین خارجی در اختیار داشته باشند.

اصل ۲۲- حسابداری و افشاء:

ناظران بانکی می بایست مطمئن شوند که هر بانک سوابق کافی از فعالیتهای خود نگهداری می کند. سوابقی که بر اساس خط مشی ها و روشهای حسابداریهای است که مقبولیت گسترده بین المللی دارند. علاوه بر این، باید این اطمینان حاصل شود که بانک نسبت به انتشار منظم اطلاعاتی که وضعیت مالی و سود آوری آنرا به طور کامل منعکس می نمایند، اقدام می کند.

اصل ۲۳- اختیارات ناظران در زمینه انجام اقدامات اصلاحی و ترمیمی:

لازم است ناظران بانکی، گستره مناسبی از ابزارهای نظارتی را در اختیار داشته باشند تا نسبت به انجام به موقع اقدامات اصلاحی اقدام نمایند. در صورت لزوم، این امر می بایست شامل توانائی ناظران در ابطال مجوز بانکی یا پیشنهاد لغو آن باشد.

اصل ۲۴- نظارت یکپارچه:

یکی از عوامل ضروری نظارت بانکی این است که ناظران، گروه بانکی را به صورت یکپارچه تحت نظارت قرار دهند این امر می تواند از طریق نظارت کافی و در صورت لزوم، بکارگیری ضوابط احتیاطی برای کلیه جوانب عملیات جهانی انجام شده توسط گروه مزبور صورت پذیرد.

اصل ۲۵- روابط مراجع نظارتی کشورهای مبدا و مقصد:

نظارت تلفیقی برون مرزی، مستلزم وجود همکاری و تبادل اطلاعات بین ناظران کشور مبدا و دیگر ناظران متعدد ذیربط به خصوص ناظران بانکی کشور مقصد می باشد. ناظران بانکی می بایست بانکهای خارجی را ملزم نمایند عملیات محلی خود را مطابق با استانداردهای مشابهی انجام دهند که موسسات داخلی نیز ملزم به رعایت آنها هستند.

۱- مادامیکه به اهداف مهم دست یافته شود، "اصول اساسی" نسبت به رویکردهای مختلف نظارت نظری نداشته و بی تفاوت است. این اصول به گونه ای طراحی نشده اند که تمامی نیازها و شرایط هر نظام بانکی ای را پوشش دهند. لیکن در عوض لازم است در زمینه ارزیابی های مزبور و مباحثات جاری بین ارزیابی کنندگان و مراجع کشوری، شرایط خاص آن کشور، به نحوی شایسته تر در نظر گرفته شود.

۲- لازم است مراجع کشوری در نظارت بر تمامی واحدهای بانکی مستقر در حوزه های قضائی خود، این اصول را به کار گیرند. ۱. یکایک کشورها، به خصوص آنهاييکه دارای بازارها و موسسات توسعه یافته هستند می توانند به منظور دستیابی به بهترین شیوه نظارتی، اصول مذکور را توسعه دهند.

۳- انطباق زیاد با این اصول می بایست به توسعه ثبات کلی نظام مالی بیانجامد. هر چند این انطباق، نه تضمین کننده چنین امری است و نه از شکست هر یک از بانکها جلوگیری می نماید. نظارت بانکی نمیتواند و نباید تضمین کند که بانکها ورشکسته نمی شوند. در یک نظام اقتصادی مبتنی بر بازار، شکست بخشی از ریسک پذیری است.

۴- کمیته بال آمادگی دارد تا برای به کارگیری این اصول از سوی نهادهای نظارتی و طرفهای ذینفع دیگر، از اقدامات ملی در این زمینه حمایت کند. این کمیته از موسسات مالی بین المللی و اهدا کننده ۱ می خواهد تا در کمکهایی که به منظور تقویت ترتیبات نظارتی در یکایک کشورها به عمل می آورند، از اصول فوق استفاده نمایند. کمیته بال به همکاری نزدیک خود با صندوق بین المللی پول و بانک جهانی در نظارتشان بر اجرای استانداردهای احتیاطی کمیته، ادامه خواهد داد

۱۰ . همچنین کمیته بال، خود را به ارتقا بیشتر مناسبات با ناظرین کشورهای غیر عضو گروه ۵- متعهد میداند. پیش شرطهای لازم برای نظارت بانکی اثر بخش یک سیستم موثر نظارت بانکی می بایست مبتنی بر تعدادی از عوامل خارجی یا پیش شرط باشد . اگر چه اکثر این پیش شرطها مستقیماً خارج از حدود اختیارات ناظران بانکی است لیکن در عمل، تاثیر مستقیمی بر روی اثر بخشی نظارت دارند . در صورت وجود برخی نارساییها، ناظران بانکی می بایست دولت را از وجود آنها و پیامدهای منفی واقعی یا بالقوه ای که برای اهداف نظارتی دارند، مطلع نمایند . همچنین لازم است ناظران بانکی به عنوان بخشی از فعالیتهای معمول در حرفه خود، که با هدف کاهش اثرات چنین نارسایی هایی بر روی کارآیی مقررات و نظارت بر بانکها صورت می گیرد واکنش مناسب را از خود نشان دهند . عوامل خارجی مزبور شامل موارد ذیل می شوند:

- ✓ سیاستهای موثر و مناسب در زمینه اقتصاد کلان
- ✓ یک زیر ساخت عمومی کاملاً توسعه یافته
- ✓ انضباط موثر بازار
- ✓ ساز و کارهایی برای تامین سطح مناسبی از حفاظت نظام مند ۱ (یا شبکه ایمنی جامع)
- ✓ اصول و قواعد جامع و واضح حسابداری که از مقبولیت گسترده بین المللی برخوردارند.
- ✓ نظامی از حسابرسی های مستقل برای شرکتهایی با ابعاد وسیع، جهت اطمینان از این که استفاده کنندگان از صورتهای مالی از جمله بانکها، به طور مستقل اطمینان یابند که حسابها، چشم اندازی درست و منصفانه از وضعیت مالی آن شرکت ارائه نموده و بر مبنای اصول موضوعه حسابداری، توسط حسابرسیانی تهیه شده است که در قبال کارشان پاسخگو می باشند.
- ✓ یک نظام قضائی کارآ و مستقل، و وجود حرفه ای حسابداری، حسابرسی و حقوقی ای که به خوبی ضابطه مند شده باشند.
- ✓ حاکمیت مقررات کاملاً واضح و نظارت کافی بر بازارهای مالی و در صورت لزوم بر فعالان آنها.
- ✓ وجود یک سیستم پایاپای و پرداخت کارآ و مطمئنی برای تسویه مبادلات مالی، در مواقعی که ریسک های مربوط به طرف مقابل تحت کنترل است.

- ۶- انضباط موثر بازار تا حدودی به عوامل ذیل بستگی دارد: جریان‌های کافی از اطلاعات برای فعالان بازار، مشوقهای مالی مناسب جهت ارائه پاداش به موسساتی که به خوبی اداره شده‌اند و وجود تمهیداتی که اطمینان می‌دهند سرمایه‌گذاران از عواقب تصمیمات خود، مبری نمی‌باشند.
- ۷- به طور کل، تصمیم‌گیری راجع به سطح مناسبی از حفاظت نظام مند، یک مقوله سیاستی است که می‌بایست توسط مراجع ذیربط (شامل بانک مرکزی) به آن پاسخ داده شود به خصوص در مواقعی که ممکن است این موضوع به ایجاد تعهد برای وجوه عمومی بیانجامد. ناظران به دلیل دانش عمیق‌تر پیرامون موسسات ذیربط دارند از نقشی غیر قابل انکار در این زمینه برخوردارند. توجه به این نکته مهم است که بین وظیفه حفاظت نظام مند (یا شبکه ایمنی) و نظارت روزمره بر روی موسساتی که قادر به پرداخت دیون خود هستند، تمایزی آشکار قائل شد. به هنگام برخورد با مباحث نظام مند، از یک سو توجه به ریسک‌هایی که اعتماد به نظام مالی را خدشه دار نموده، به دیگر موسسات سالم نیز سرایت می‌نمایند ضرورت خواهد یافت و از سوی دیگر، نیاز به کمینه کردن تعابیر نابجا از علائم بازار و نظم حاکم بر آن در بسیاری از کشورها، چارچوب حفاظت نظام مند شامل نظامی از بیمه سپرده‌ها است.

روش پژوهش

این تحقیق، از نوع توصیفی - پیمایشی می‌باشد. چراکه در آن از روش توصیفی به منظور توصیف منظم موقعیتی ویژه در حوزه‌ی مورد بررسی استفاده شده است (خاکی، ۱۳۷۸) روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش میدانی و ابزار آن پرسشنامه است. در این پژوهش از یک پرسشنامه‌ی محقق ساخته که روایی و پایایی آن (۰.۸۹) مورد آزمون قرار گرفته، استفاده گردیده است. پرسشنامه تحقیق شامل ۷ بعد می‌باشد که از هر بعد آن برای آزمون فرضیه‌ها مربوط به آن بعد استفاده شده است. پرسشنامه طراحی شده از ۱۸ سوال تشکیل شده که سوالات ۱ تا ۳ آن مربوط به مولفه اهداف، استقلال، اختیارات، شفافیت و همکاری، ۴ تا ۶ آن مربوط به مولفه صدور مجوز و ساختار، ۷ تا ۱۰ آن مربوط به مولفه مقررات و الزامات، ۱۱ تا ۱۳ آن مربوط به روشهای نظارت بانکی مستمر، ۱۴ تا ۱۶ مربوط به حسابداری و افشاء و نهایتاً سوالات ۱۷ تا ۱۸ مربوط به نظارت یکپارچه هستند. جامعه و نمونه مورد بررسی در این پژوهش، صرافی‌های استان آذربایجان غربی هستند که تعداد آنها ۶۴ صرافی است. در این تحقیق با استفاده از روش کل شماری پرسشنامه‌های طراحی شده در اختیار پرسش‌شوندگان قرار گرفتند.

یافته های پژوهش

نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف نشان داد که در تمام متغیرهای پژوهش، تمام داده ها نرمال هستند ($p > 0.05$). بنابراین بمنظور آزمون فرضیه های تحقیق، آمار پارامتریک (آزمون همبستگی پیرسون) مورد استفاده قرار گرفت.

جدول (۱): تحلیل داده ها با استفاده از آزمون t یک نمونه ای

فاصله اطمینان		Sig	df	مقدار t	میانگین	تعداد	سازماندهی بازار غیر متشکل پولی
حد بالا	حد						
۱.۲۳۶	۱.۴۲۸	0.00	۶۳	۲۷.۸	۴.۳۲۲	۶۴	نظارت بانکی
۱.۲۰۵	۱.۵۱۳	۰.۰۰	۶۳	۱۷.۶	۴.۳۵۹	۶۴	اهداف، استقلال، اختیارات،
۱.۱۳۹	۱.۴۲۲	۰.۰۰	۶۳	۱۸.۰۸	۴.۲۸	۶۴	صدور مجوز و ساختار مالکیت
۱.۱۴۵	۱.۴۰۹	۰.۰۰	۶۳	۱۹.۳۸	۴.۲۷۷	۶۴	مقررات و الزامات احتیاطی
۱.۱۲۸	۱.۴۳۴	۰.۰۰	۶۳	۱۶.۷۴	۴.۲۸	۶۴	روشهای نظارت بانکی مستمر
۱.۲۲۰	۱.۴۸۲	۰.۰۰	۶۳	۲۰.۶	۴.۳۵	۶۴	حسابداری و افشا
۱.۳۷۸	۱.۵۷۴	۰.۰۰	۶۳	۳۰.۰۸	۴.۴۷	۶۴	اختیارات ناظران
۱.۳۹	۱.۶۳	۰.۰۰	۶۳	۲۴.۸۶	۴.۵۱	۶۴	نظارت بانکی یکپارچه و برون

جدول (۲): رتبه بندی ابعاد مختلف نظارت بانکی

میانگین	مولفه ها
۳.۹۴	اهداف، استقلال، اختیارات، شفافیت
۳.۳۱	صدور مجوز و ساختار مالکیت
۳.۶۱	مقررات و الزامات احتیاطی
۳.۸۸	روشهای نظارت بانکی مستمر
۴.۰۵	حسابداری و افشا
۴.۴۷	اختیارات ناظران
۴.۷۴	نظارت بانکی یکپارچه و برون مرزی

جدول (۳): آماره آزمون

میانگین	مولفه ها
۶۴	تعداد
۲۳.۷۴	آماره کی دو
۶	درجه آزادی
۰.۰۰۱	سطح پوشش آماره آزمون

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نشان داد توزیع متغیرها غیرنرمال بوده و آزمونهای قابل استفاده، آزمون‌هایی ناپارامتریک هستند. در این پژوهش علاوه بر آزمون ناپارامتریک فریدمن، با توجه به قضیه حد مرکزی از آزمون پارامتریک آتک نمونه ای نیز استفاده شد.

نتایج حاصل از آزمون آتک نمونه‌ای حاکی از اینست که نظارت بانک مرکزی ج.ا.و ابعاد در نظر گرفته شده برای آن بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی‌ها) تاثیر مثبت و معنی داری دارند. همچنین نتایج حاصل از آزمون فریدمن حاکی از این بود که بین ابعاد نظارت بانک مرکزی ج.ا.و موثر بر ساماندهی بازار غیر متشکل پولی (صرافی‌ها) از دیدگاه کارکنان صرافی‌های استان آذربایجان غربی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بنابراین بر اساس یافته‌های تحقیق می‌توان پیشنهاد داد که مکاتبات متعدد با نهاد ها و سازمان‌های مختلف به منظور جلوگیری از تبلیغات موسسات مالی فاقد مجوز می‌تواند موثر باشد. همچنین برخوردی شدید با موسسات مالی و اعتباری و صرافی‌های غیر مجاز که موجب مخاطرات امنیتی در فضای بازار رسمی پولی کشور شده و لغو فعالیت آنها، نظارت دقیق بر فعالیت صرافی‌ها و بالابردن سلامت مالی صرافی‌ها، گذراندن دوره‌های آموزشی صرافی‌ها برای ارتقای امنیت در فضای بازار رسمی پولی کشور، نظارت و کنترل خدمات الکترونیکی پرداخت صرافی‌ها - هادر جهت جلوگیری از ارائه خدمات پرداخت به افراد سودجو و یا شرکت‌های فعال غیرمجاز در حوزه ارز و صرافی و نهایتاً وجود یک سیستم موثر نظارت بانکی در استقلال عملیاتی، فرآیندهای شفاف، حاکمیت موثر و منابع کافی برخوردار بوده و در قبال انجام وظایف خویش و پاسخگو بودن آنها در این زمینه می‌تواند برای ساماندهی بازار غیر متشکل پولی بسیار حائز اهمیت باشد.

منابع

- ۱- آییننامه‌های اجرای قانون مبارزه با پولشویی، موضوع بخشنامه شماره ۱۳۸۸ بانکمرکز جمهوری اسلامی ایران / ۱۰ / ۸۸ مورخ ۲۱۰۰۶۸ / ۸
- ۲- استونر، جیمز و فریمن. ادوارد، (جلد سوم: رهبری و کنترل). م. سید محمد اعرابی و علی پارسائیان، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۷۵.
- ۳- امامی، محمود، بررسی مقایسه‌ای خدمات بانکداری سنتی و بانکداری الکترونیک در ایران؛ پایان نامه کارشناسی ارشد؛ دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، ۱۳۷۰.
- ۴- اقتداری، علی، صفائیان، میترا، "روش‌های کاربردی بازاریابی خدمات بانکی"، تهران: نگاه دانش، ۱۳۸۵.
- ۵- ایران‌نژاد پاریزی. مهدی و ساسان‌گهر. پرویز، سازمان و مدیریت، شتابک ۱۳۸۶.
- ۶- سکاران، اوما، روش‌های تحقیق در مدیریت، ترجمه: محمد صائبی و محمود شیرازی، تهران، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، چاپ دوم، ۱۳۸۱، ۵۳۲ ص.
- ۷- سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، ابلاغی از جانب رهبر معظم انقلاب اسلامی، <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=25370>، ۱۳۹۲/۱۱/۲۹
- ۸- سیاست‌های کلی برنامه‌ی پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ابلاغی از جانب رهبر معظم انقلاب اسلامی، ۱۳۸۷/۱۰/۲۱، <http://maslahat.ir>
- ۹- سیاست‌های کلی نظام در بخش مالی، مصوبه‌ی مجمع تشخیص مصلحت نظام، <http://maslahat.ir>، ۱۳۸۳/۱۰/۱۲
- ۱۰- خاکی، غلامرضا، روش تحقیق با رویکرد پایان‌نامه‌نویسی، تهران دانشگاه وزارت فرهنگ و آموزش عالی، انتشارات درایت ۱۳۷۸
- ۱۱- عبدالمهدی‌ارجمندنژاد، اصول ۲۵ گانه برای نظارت بانکی موثر، انتشارات کمیته نظارت بر بانکداری، بانک تسویبه بین‌المللی، سپتامبر ۱۹۹۷، ترجمه، گروه مطالعات بانکی و اعتباری، اداره مطالعات و مقررات بانکی، بانکمرکز جمهوری اسلامی ایران.
- ۱۲- عبدالمهدی‌ارجمندنژاد، شناسایی کیفی مشتری‌یاز سوبیانکها، انتشارات کمیته نظارت بر بانکداری، اکتبر ۲۰۰۱، ترجمه، گروه مطالعات بانکی و اعتباری، اداره مطالعات و مقررات بانکی، بانکمرکز جمهوری اسلامی ایران.

۱۳- نجم آبادی، محمود، بانکداری الکترونیک در استرالیا، نشریه داخلی بانک ملی ایران شماره ۹۴، ۱۳۷۲.

- 1- A practitioner's Guide to International Money Laundering Law & Regulation, Andrew Clark and Peter Burrell, 2003.
- 2- Core Principles for Effective Banking Supervision, Basel Committee on Banking Supervision, Basel, October 2006.
- 3- FATF Annual Report 2007-2008.
- 4- International Strategies to Combat Money Laundering, Remarks of Joseph M. Myers, Assistant Director (International Programs) Financial Crimes Enforcement Network, U.S. Department of the Treasury for the International Symposium on the Prevention and Control of Financial Fraud, Beijing, (October, 1998).
- 5- Lislie W. Rue & Lioyd L Byars; "Management, Skills and Application".
- 6- Money Laundering: A Banker's Guide to Avoiding Problems, Office of the Comptroller of the Currency, Washington, D.C., (December 2002).
- 7- Review of private banks' anti-money laundering systems and controls, John Ellis, the Financial Services Authority (July 2007).

